

Zjawisko terroryzmu

Streszczenie

Autorka podejmuje ważny problem bezpieczeństwa ludzkości, która zostaje zagrożona przez rozwijające się stale zjawisko terroryzmu. Przez to zjawisko państwa świata i ludzie żyją w obawach oraz strachu przed niebezpieczeństwami, jakie powstają w wyniku podejmowanych aktów terroru. Na strukturę artykułu składają się trzy zasadnicze problemy, a mianowicie: pojęcie zjawiska terroryzmu i rys historyczny oraz typologia zagadnienia, działań i aktów terrorystycznych.

Zjawisko terroryzmu towarzyszy ludziom od wieków. Działalność terrorystyczna stanowiła i stanowi olbrzymie zagrożenie dla ludzkiego życia i mienia oraz jest wielkim problemem współczesnego świata. Terroryzm ze względu na swoją istotę może zagrażać: porządkowi społecznemu, stosunkom międzynarodowym, a także istnieniu ludzkości. Dlatego uznaje się terroryzm za akt gwałtu o znaczeniu międzynarodowym¹.

1. Pojęcie terroryzmu

Termin „terroryzm” wywodzi się z łacińskiego słowa *terror*, które oznacza strach, przerażenie, trwogę oraz różne aspekty gwałtu i przemocy powodujące uczucie strachu. Terroryzm według P. Witkowskiego to „stosowanie przemocy, gwałtu, okrucieństwa w celu zastraszenia kogoś”². W języku polskim wskazuje się dwa znaczenia tego słowa. Słowo „terror” oznacza „stosowanie przemocy gwałtu, okrucieństwa w celu zastraszenia przeciwnika”³, a także sam skutek takich zachowań w postaci strachu, grozy, trwogi lub zastraszenia⁴.

¹ K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu lotniczego. Aspekty prawnomiędzynarodowe*, Warszawa 2003, s. 9–10.

² P. Witkowski, *Pojęcie terroryzmu. Cele i metody działań terrorystycznych*, (w:) *Ochrona osób i mienia. Vademecum*, Lublin 2000, s. 137.

³ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1989, s. 498.

⁴ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1983, s. 423.

Kwestia pojęcia terroryzmu była wielokrotnie dyskutowana i opisywana podczas różnych konferencji międzynarodowych, nie doczekała się jednak uznanej definicji. Obecnie istnieje ponad sto definicji terroryzmu. Pryncypialną przeszkodą w zdefiniowaniu tego pojęcia są bez wątpienia względy polityczne. Stara sentencja głosi, że „Człowiek będący dla jednych terrorystą, dla innych jest bojownikiem o wolność”⁵. Podobnie na ten temat wypowiedział się Jaser Arafat, były lider Autonomii Palestyńskiej, który stwierdził, że „różnica między rewolucjonistą a terrorystą sprowadza się do tego, o co każdy z nich walczy. Ktokolwiek broni słusznej sprawy, walczy o wolność i wyzwolenie swego kraju od najeźdźców, osadników i kolonistów, nie może być nazywany terrorystą”⁶.

Współczesna nauka wprowadziła rozróżnienie tych pojęć. W polskiej literaturze najczęściej spotyka się pogląd, że terror oznacza gwałt i przemoc silnych wobec słabszych, a terroryzm to gwałt i przemoc słabszych wobec silniejszych. Częste mylenie pojęć „terroru” i „terroryzmu” stwarza olbrzymie problemy przy próbie zdefiniowania tego zjawiska. Terroryzm przybiera rozmaite formy i wyraża różne treści, w zależności od miejsca i czasu jego występowania. Występuje wiele różnorodnych zjawisk, które są uznawane za akty terrorystyczne, co utrudnia opracowanie jednolitej koncepcji prawnej terroryzmu.

W „Encyklopedii Popularnej PWN” terroryzm określono jako: „działalność zwykle małych, eksternistycznych ugrupowań, które za pomocą zabójstw, zagrożeń śmiercią, mordów politycznych, porwania zakładników, uprowadzeń samolotów i innych podobnych środków potępianych przez społeczność międzynarodową, usiłują zwrócić uwagę opinii publicznej na wysuwane przez siebie hasła, bądź też wymusić na rządach państw, w których działają określone ustępstwa lub świadczenia na swoją korzyść (np. zwolnienie więzionych terrorystów, okup)”⁷.

Definicję terroryzmu zaproponowała także Komisja Europejska. Według Komisji terroryzmem jest: „wszelkie celowe akty popełnione przez pojedyncze osoby lub organizacje przeciw jednemu, lub kilku państwom, ich instytucjom lub ludności, w celu zastraszenia oraz poważnego osłabienia lub zniszczenia struktury politycznej, gospodarczej i społecznej kraju”⁸.

Zgodnie z definicją Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy aktem terrorystycznym jest: „każdy czyn popełniony przez osobę lub grupę osób

⁵ S. Serwiak, Cyberprzestrzeń, jako źródło zagrożenia terroryzmem, (w:) E. W. Pływa-cze wski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 590.

⁶ Przemówienie J. Arafata na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 13 listopada 1974 r.; zob. B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Warszawa 1999, s. 24.

⁷ Encyklopedia popularna PWN, Warszawa 1993, s. 864; B. Hoffman, *Oblicza...*, *op. cit.*, s. 36.

⁸ J. Pawłowski, *Terroryzm we współczesnym świecie*, Warszawa 2001, s. 12.

z udziałem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko państwu, jego instytucjom, jego ludności w ogólności lub konkretnym jednostkom, motywowanym przez separatystyczne aspiracje, ekstremistyczne koncepcje ideologiczne, fanatyzm lub irracjonalne i subiektywne czynniki, zorientowany na stworzenie klimatu terroru wśród osób publicznych, określonych jednostek lub grup w społeczeństwie bądź w całym społeczeństwie⁹.

Brak ogólnie akceptowanej definicji terroryzmu jest dostrzegany także wśród polskich badaczy i znawców zagadnienia. J. Tomaszewicz proponował, aby terroryzmem nazwać: „systematyczne posługiwanie się aktami terroru indywidualnego dla osiągnięcia celu politycznego”¹⁰. Podobne stanowisko zajął K. Karolczak, który zjawisko terroryzmu uznaje za „politycznie umotywowane działanie, które przy użyciu dowolnych metod zastraszających, ma doprowadzić do oczekiwanych zachowań obiektu, wobec którego jest zastosowana”¹¹. Według M. Madeja, terroryzmem jest „służąca realizacji określonego programu politycznego przemoc lub groźba jej użycia ze strony podmiotów niepaństwowych (sub-transnarodowych), która ma wzbudzić strach w grupie szerszej niż bezpośrednio zaatakowani i w ten sposób nakłonić rządy państw do ustępstwa lub doprowadzić do zniszczenia dotychczasowego porządku publicznego”¹².

Pojęcie „terroryzm” bardziej szczegółowo definiują T. Białek i B. Bolechów. Według pierwszego z nich „terroryzm to wywieranie wpływu politycznego przez bezprawne stosowanie siły – przymusu lub przemocy, związane z łamaniem elementarnych norm społecznych i ustalonych w danym kręgu reguł walki politycznej, oparte na rozmyślnym zastraszaniu i manipulowaniu; osiąganie celów politycznych poprzez stwarzanie aktami przemocy atmosfery zagrożenia i utrudnianie funkcjonowania wrogiego układu społecznego oraz wymuszanie decyzji, a także działań przeciwnika przez drastyczną taktykę faktów dokonanych lub szantażu siłowego”¹³. Natomiast B. Bolechów proponuje następujący opis tego zjawiska: „terroryzm jest formą przemocy politycznej, polegającej na stosowaniu morderstw lub zniszczeń (albo groźbieniem zastosowania takich środków) w celu wywołania szoku i ekstremalnego zastraszania jednostek, grup społecznych lub rządów, czego efektem mają być wymuszenia pożądanego ustępstwa politycznych, sprowokowanie

⁹ A. Jaskiernia, Uwarunkowania skuteczności zwalczania terroryzmu w świetle prac Rady Europy, (w:) I. Chodura (red.), Jednostka i społeczeństwo wobec zagrożenia terroryzmem, Biuletyn Informacji Rady Europy 2002, nr 1, s. 81.

¹⁰ J. Tomaszewicz, Terroryzm na tle przemocy politycznej, Katowice 2000, s. 12.

¹¹ K. Jaroszyński, Koncepcja współczesnych działań antyterrorystycznych, Zeszyty Naukowe AON – Dodatek 2003, s. 32.

¹² M. Madej, Międzynarodowy terroryzm polityczny, Warszawa 2001, s. 7.

¹³ T. Białek, Terroryzm manipulacja strachem, Warszawa 2005 s. 151.

nieprzemysłanych działań lub/i zademonstrowanie/nagłośnienie własnych politycznych przekonań¹⁴.

Odmienne zdanie prezentuje K. Liedel, stwierdzając, że terroryzm to: „metoda działania, która posłużyć może realizacji dowolnego celu politycznego. (...) Terroryzm nie jest samodzielnym, autonomicznym zjawiskiem, a jedynie metodą służącą realizacji różnorodnych celów¹⁵”.

Natomiast A. Pawłowski uważał, że terroryzm to „planowana taktyka działania politycznego zaangażowanych osób, polegająca na stosowaniu spektakularnych środków fizycznych przeciwko osobistym i rzeczowym prawom drugich osób, w celu zwrócenia na siebie i swoje idee uwagi publicznej bądź w zamiarze wywołania takiej grozy, aby osoby trzecie poczuły się zmuszone do zachowania się odpowiadającego terrorystom¹⁶”.

Zdaniem B. Hoffmana, terroryzm można uznać za przemoc lub groźbę przemocy, która zmierza do osiągnięcia celów politycznych lub służenia takim celom¹⁷. Zgodnie z definicją zaproponowaną przez T. Hanauską „terroryzm jest to planowana, zorganizowana i zazwyczaj uzasadniona ideologicznie działalność osób lub grup mająca na celu wymuszenie od władz państwowych, społeczeństwa lub poszczególnych osób określonych świadczeń, zachowań lub postaw, a realizowana w przestępczych formach obliczonych na wywołanie szerokiego i maksymalnie zastraszonego rozgłosu w opinii publicznej¹⁸”.

Inną definicję pojęcia terroryzmu przedstawił M. Flemming. Jego zdaniem „terroryzm to umyślne działania stanowiące naruszenie prawa karnego i zmierzające w drodze aktów przemocy lub zagrożenia takimi aktami do zastraszenia organów państwowych lub znaczących odłamów społeczeństwa oraz do wymuszenia określonego postępowania¹⁹”. Natomiast P. Witkowski definiuje terroryzm, jako „stosowanie przemocy przez osoby działające w konspiracji przeciwko określonej sytuacji społecznej, ekonomicznej lub politycznej w celu jej zmiany. Zazwyczaj jest więc walką z władzą i o władzę²⁰”. Działania terrorystyczne realizowane są z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (naciski psychiczne, przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w warunkach specjalnie nadanego im roz-

¹⁴ B. Bołechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Toruń 2002, s. 35.

¹⁵ K. Liedel, *Dbłość o bezpieczeństwo narodowe Polski w kontekście zagrożenia terrorystycznego*, <http://www.terroryzm.com/articles.php?id=220>, dostęp w dniu 21 stycznia 2011 r.

¹⁶ A. Pawłowski, *Terroryzm polityczny w Europie w XIX i XX wieku*, Zielona Góra 1980, s. 9.

¹⁷ B. Hoffman, *Oblicza...*, *op. cit.*, s. 12.

¹⁸ T. Hanausek, *W sprawie pojęcia współczesnego terroryzmu*, *Problemy Kryminalistyki* 1980, nr 143, s. 33.

¹⁹ M. Flemming, *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1996, nr 1, s. 3.

²⁰ P. Witkowski, *Pojęcie terroryzmu...*, *op. cit.*, s. 137.

głosu i celowo wytworzonego w społeczeństwie lęku, terror od terroryzmu różni się stosunkiem władzy i statusem społeczno-prawnym podmiotów.

Podsumowując, można stwierdzić, iż terroryzm jest stosowaniem aktów gwałtu i przemocy przez pojedyncze osoby bądź organizacje działające w konspiracji przeciw istniejącemu porządkowi ustanowionemu przez państwo podjęte w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań oraz świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych.

2. Rys historyczny zjawiska terroryzmu

Terroryzm nie jest zjawiskiem nowym. Opracowania naukowe nie uściślają dokładnego czasu i miejsca pierwszych w historii ludzkości aktów terrorystycznych. Przyjmuje się, że pierwszym w dziejach terrorystą był Herostrates z Efezu, który w 356 p.n.e. podpalił świątynię Artemidy. Herostrates był ubogim szewcem, chcącym uzyskać sławę poprzez zniszczenie budowli uważanej przez Greków za jeden z ówczesnych cudów świata²¹.

Kolejnym przykładem aktów terroru był proces wychowywania i szkolenia Spartan w starożytnej Grecji. Młodych ludzi przygotowywano do walki i zabijania przeciwnika. Kandydaci na wojowników musieli przejść rodzaj rytuału lub manewrów, polegających na zabijaniu helotów, czyli spartańskich niewolników wywodzących się z ludności podbitych ziem. Terroryzm pojawił się także w Atenach, kiedy po klęsce w wojnie peloponeskiej Spartanie narzucili Ateńczykom władzę komisji oligarchicznej. W trakcie rządów Trzydziestu Tyranów²² stracono 1500 obywateli, a dalszych 5000 wyrzucono z Aten. Miasto ogarnięte zostało prześladowaniami oraz plądrowaniem majątków. W Atenach panował powszechny strach przed niespodziewanym aresztowaniem, płatnym donosicielstwem i tajną policją²³.

Tysiąc lat później, około 1090 r., podobną metodę na terenie Persji stosowali członkowie szyickiej sekty Assasinów założonej przez Hassana ibn Sabbaha (zwanego Starcem z Gór). Członkowie jego sekty, odurzeni haszy-

²¹ R. B o r k o w s k i, *Konflikty współczesnego świata*, Kraków 2001, s. 120.

²² Oligarchiczna komisja narzucona przez Spartę Atenom po ich klęsce w wojnie peloponeskiej. Miała opracować projekt ustroju państwa ateńskiego opartego na „ustroju przodków”. Dziesięciu jej członków mianował Teramenes, dziesięciu samozwańczy eforowie, a resztę zgromadzenie ateńskich obywateli. Trzydziestka dzieliła się na ekstremistów, na czele których stał Kritias, i umiarkowanych, którym przewodził Teramenes. Korzystając z ochrony spartańskiego garnizonu, tyrani wprowadzili w Atenach rządy terroru, m.in. mordując swoich przeciwników politycznych. Sporządzili też listę trzech tysięcy obywateli, którym przyznali pełne prawa polityczne, a resztę Ateńczyków rozbroili.

²³ B. B o l e c h ó w, *Terroryzm...*, *op. cit.*, s. 15.

szem, byli posłuszni swemu panu i zabijali na rozkaz rycerzy krzyżowych. Cały świat islamski żył w obawie przed tymi zamachami²⁴.

W pierwszej połowie XII wieku Mongołowie utworzyli zmilitaryzowane państwo, dokonując bezustannych podbojów, stosując ludobójstwo i terroryzm. Mongolskie najazdy i utrzymywanie w poddaństwie ziem ruskich miało znaczący wpływ na ukształtowanie się kultury politycznej Rosji. W latach 1564–1572 car Iwan Groźny wprowadził rządy skrajnego terroryzmu, wydzielając z części Rosji ziemie poddane władzy terrorystycznych oddziałów siepaczy²⁵.

Słowo „terroryzm” i „terror” upowszechniły się w okresie Rewolucji Francuskiej, kiedy w latach 1793–1794 Komitet Ocalenia Publicznego Trybunału Rewolucyjnego, komitety rewolucyjne i ich agenci, stosowali na wielką skalę represje przeciw faktycznym i wymagowanym wrogom rewolucji. Najbardziej krwawy okres rządów Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego podczas rewolucji francuskiej został nazwany „terrorem”, a zasiadających w komitecie jakobinów zwano „terrorystami”. W tym okresie w publicznym gilotynowaniu, pacyfikowaniu i mordowaniu więźniów zginęło około 40 000 ofiar²⁶. Około 300 000 Francuzów poddano represjom i przetrzymywano w więzieniach. W niektórych rejonach Francji stosowano krwawe egzekucje i ludobójcze metody pacyfikacji bez żadnych postanowień sądowych²⁷.

Terroryzm pojawił się w drugiej połowie XIX wieku za sprawą anarchistów głoszących hasła buntu przeciwko ówczesnym porządkom społecznym. Pod koniec XIX wieku doszło w całej Europie do serii ataków terrorystycznych. W 1874 r. we Włoszech odbyło się wiele zamachów terrorystycznych, a w Hiszpanii działała grupa terrorystyczna „Mano Negra” („Czarna Ręka”).

W tym okresie nastąpiły pierwsze zamachy na głowy państw. W najsłynniejszych zamach terrorystycznych zginęli: prezydent Francji, L. Carnot w 1884 r., premier Hiszpanii, C. de Castillo w 1897 r., cesarzowa austriacka Elżbieta w 1898 r., król włoski Humbert w 1900 r., prezydent Stanów Zjednoczonych, W. McKinley w 1901 r., premier Hiszpanii, J. Canalejas w 1912 r., następca tronu austriackiego Ferdynand i jego żona Zofia w 1914 r.

Jednak z biegiem czasu celami terrorystów przestali być indywidualni politycy, a stawało się nim społeczeństwo lub określone jego grupy (urzędnicy państwowi, itp.). Celem ataków na społeczeństwo miało być wywołanie niechęci do rządu.

Na przełomie XIX i XX wieku ormiański ruch nacjonalistyczny we wschodniej Turcji zastosował terrorystyczną strategię w walce z osmańskim rządem. Ataki terrorystyczne skierowane na przedstawicieli, administracji

²⁴ P. Witkowski, Pojęcie terroryzmu..., *op. cit.*, s. 138.

²⁵ B. Bolechów, Terroryzm..., *op. cit.*, s. 16.

²⁶ R. Borkowski, Konflikty..., *op. cit.*, s. 122.

²⁷ B. Hoffman, Oblicza..., *op. cit.*, s. 13.

i policji były popierane społecznie. Także Macedończycy podjęli terrorystyczną walkę przeciwko Turkom. Natomiast Serbowie założyli nacjonalistyczne organizacje, których działalność miała głównie charakter antyhabsburski. Pierwsza wojna światowa wybuchła w następstwie zamachu na habsburskiego arcyksięcia Ferdynanda w 1914 r. w Sarajewie, który zginął z rąk bośniackiego Serba, członka organizacji „Młoda Bosna”. Terroryzm miał podłoże nacjonalistyczne.

Na początku XX wieku coraz głośniej było o terroryzmie zainspirowanym ideologiami nacjonalistycznymi. Dążenie Ulsteru do Irlandii przybrało formę terroryzmu separatystycznego Irlandzkiej Armii Republikańskiej (IRA). Przedstawiciele IRA, którzy nie uznali traktatu brytyjsko-irlandzkiego, rozpoczęli walkę terrorystyczną. W wyniku licznych zamachów zginęło i zostało rannych wiele osób. Kulminacją tych zamachów był atak w centrum handlowym w Coventry. Kolejny etap terroryzmu irlandzkiego nastąpił w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku.

W latach trzydziestych XX wieku znaczenie pojęcia „terroryzm” uległo istotnej zmianie. W tym okresie rzadziej posługiwano się tym pojęciem do określania ruchów rewolucyjnych oraz przemocy skierowanej przeciwko rządowi oraz ich przywódcom. Zdecydowanie częściej pojęcie „terroryzm” służyło do opisywania praktyk masowych represji, które były stosowane przez państwa totalitarne, a także ich dyktatorskich przywódców przeciwko własnym obywatelom²⁸. W Polsce działaniem o znamionach terroryzmu było zamordowanie pierwszego prezydenta RP, Gabriela Narutowicza, w 1922 r.²⁹

Postęp techniczny zwiększył możliwości dokonywanych aktów terrorystycznych, w następstwie czego zmieniono cel wspomnianych zamachów. Częściej były nimi autobusy, pociągi samoloty i statki. W roku 1930 miało miejsce pierwsze porwanie samolotu. Kilku peruwiańskich terrorystów opanowało samolot, chcąc w ten sposób nielegalnie przekroczyć granice Peru. Od tego czasu rozpoczęła się inwazja zamachów terrorystycznych na środki lokomocji³⁰.

Kolejna fala terroryzmu pojawiła się w Palestynie, gdzie Arabowie i Żydzi stosowali terror jako metodę rozwiązywania konfliktu³¹. Już na początku lat 70. dwudziestego stulecia palestyński terroryzm przybrał charakter terroryzmu międzynarodowego, w którym terroryści mogli zaatakować dowolny cel na świecie. Za datę początku terroryzmu międzynarodowego przyjmuje się porwanie samolotu izraelskich linii lotniczych w Rzymie w 1968 r.

W dniu 5 września 1972 roku doszło do ataku terrorystycznego podczas Igrzysk Olimpijskich w Monachium. Duża grupa uzbrojonych Palestyńczyków

²⁸ *Ibidem*, s. 21.

²⁹ P. Witkowski, *Pojęcie terroryzmu...*, *op. cit.*, s. 138.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ R. Borkowski, *Konflikty...*, *op. cit.*, s. 125.

z organizacji „Czarny Wrzesień” uprowadziła sportowców ekipy Izraela. Podczas nieudolnej próby odbicia wszyscy zakładnicy zginęli.

W latach 70. i 80. XX wieku terroryzm nabrał charakteru międzynarodowego³². Świadczyły o tym powiązania pomiędzy grupami terrorystycznymi wywodzącymi się z różnych państw. Akty terrorystyczne stały się jedną z najpopularniejszych metod walki politycznej wielu ugrupowań, które starają się rozwiązywać w ten sposób wiele problemów społeczno-politycznych, religijnych i narodowościowych³³. W tym okresie pojawiło się zjawisko wspierania finansowego i logistycznego terroryzmu przez niektóre kraje (ZSRR, Kuba, Libia)³⁴.

Na początku lat osiemdziesiątych XX wieku pojawił się terroryzm o podłożu religijnym oraz terroryzm sponsorowany przez państwo. Działania terrorystów skierowane były przeciwko przywódcom państwowym i politycznym oraz przeciwko innym grupom społecznym. W atakach terrorystycznych zginęli wówczas przedstawiciele sfer urzędniczych i finansowych, np. Prokurator Federalny Niemiec, S. Bubach, prezes Dresdner Bank, J. Ponto, a także przypadkowe osoby w samolotach oraz w „samochodach pułapkach” podczas eksplozji podłożonych ładunków wybuchowych³⁵.

Ostatni okres, obejmujący również czasy współczesne, związany jest z wystąpieniem czwartej, tzw. religijnej fali terroryzmu. Jej początki łączy się z następującymi wydarzeniami: wybuchem rewolucji islamskiej w Iranie oraz z inwazją ZSRR na Afganistan. Podczas wojny w Afganistanie (1979–1989) powstały komórki rekrutacyjne dla bojowników islamskich oraz sieć powiązań pomiędzy walczącymi a wspierającymi ich społecznościami muzułmańskimi na świecie. Kontakty te wykorzystano przy utworzeniu Al-Kaidy w 1988 r., uznawaną obecnie za najgroźniejszą organizację terrorystyczną³⁶. W dniu 11 września 2001 r. doszło do największego w dziejach ataku terrorystycznego, zamachu na World Trade Center i Pentagon. Niewątpliwie tragiczny w skutkach był także atak terrorystyczny przeprowadzony 1 września 2004 r. w Biesłanie, w północnej Osetii, przez komando czeczeńskich i arabskich terrorystów³⁷.

Terroryzm ujawnia się w czynach bezprawnych. Najczęściej takimi czynami są: uprowadzanie i zawładnięcie samolotów, uprowadzanie innych środków komunikacji (np. statków, pociągów, autobusów) razem z pasażerami w charakterze zakładników, akty sabotażu gospodarczego, włamania,

³² B. Hoffman, *Oblicza...*, *op. cit.*, s. 64–72; A. Pawłowski, *Terroryzm polityczny...*, *op. cit.*, s. 204–214; K. Wiak, *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, Lublin 2009, s. 26.

³³ Zob. K. Sławik, *Terroryzm*, Poznań 1993, s. 50.

³⁴ K. Wiak, *ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1986, s. 461–476.

³⁷ www.t1terroryzm.kelo.pl; dostęp w dniu 21 lutego 2011 r.

napady, żądania okupu, zabójstwa – zamachy na życie, zdrowie czy wolność przedstawicieli władz, a także osób, które podlegają ochronie międzynarodowej, uprowadzanie i przetrzymywanie w charakterze zakładników osób, które pochodzą z innych państw niż teren działania terrorystów (np. dziennikarzy, duchownych), użycie broni automatycznej, rakiet i ładunków wybuchowych w miejscach publicznych i wywołanie dzięki temu szczególnego zagrożenia dla osób postronnych³⁸.

Większość działań terrorystycznych jest związana z braniem zakładników, w celu nasilenia dramatyzmu akcji terrorystycznej, zdobycia rozgłosu dla głoszonej idei, a także umocnienia pozycji terrorystów przy pertraktacjach. Ponadto, terroryzm wiąże się często z handlem ludźmi, handlem narkotykami, bronią oraz materiałami rozszczepialnymi (np. rakiety). Sprzyjające warunki do rozwoju terroryzmu oraz działania organizacji o charakterze terrorystycznym stwarzają: terroryzm bliskowschodni, fundamentalizm muzułmański (dżihad), tendencje nacjonalistyczne w byłej NRD, nacjonalizm postsowiecki, rozpad Jugosławii.

Od aktów terrorystycznych należy odróżnić zwyczajne czyny kryminalne o znamionach działań terrorystycznych. Do takich aktów można zaliczyć anonimowe telefony o podłożeniu materiałów wybuchowych w obiektach użyteczności publicznej czy też eksplozje ładunków na tle porachunków między gangami przestępczymi lub z motywu zemsty bądź w celu zastraszenia urzędników państw (prokuratorów, sędziów, celników)³⁹.

3. Typologia współczesnego terroryzmu

Istnieje wiele rodzajów terroryzmu. Ze względu na kryterium podmiotu prowadzącego działalność terrorystyczną wyróżnia się terroryzm państwowy (*stateterrosism*) oraz terroryzm antypaństwowy (*anti-stateterrosism*)⁴⁰. W przypadku terroryzmu państwowego chodzi o „zastraszające działanie władzy państwowej wobec obywateli”⁴¹. Są to różne formy zaangażowania państwa w działalność o charakterze terrorystycznym oraz udzielanie schronienia i wsparcia finansowego grupom terrorystycznym. Natomiast terroryzm antypaństwowy jest dokonywany przez ruchy, ugrupowania lub pojedyncze osoby, dążące do destabilizacji struktur państwa oraz porządku społecznego⁴².

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ S. Serwiak, *Cyberprzestrzeń...*, *op. cit.*, s. 590.

⁴⁰ Zob. B. Hołyst, *Strach przedterroryzmem oraz jego psychologiczne i społeczne konsekwencje*, *Prokuratura i Prawo* 2002, nr 7–8, s. 10; K. Karolczak, *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995, s. 13–15.

⁴¹ B. Hołyst, *Kryminologia...*, *op. cit.*, s. 116.

⁴² K. Wiak, *Prawnokarne środki...*, *op. cit.*, s. 31.

Ze względu na kryterium motywacji wyróżnia się terroryzm polityczny i terroryzm niepolityczny. W przypadku terroryzmu politycznego sprawcy, wywołując stan zastraszenia, kierują się motywami politycznymi, w tym także kwestiami religijnymi lub ideologicznymi. W ramach terroryzmu politycznego P. Wilkinson wyróżnia terroryzm represywny (*repressive*), wykorzystywany głównie przez państwo i jego aparat policyjny do poskromienia oraz podporządkowania określonych grup i jednostek, terroryzm subrewolucyjny (*sub-revolutionary*), działalność motywowanych ideologicznie niewielkich grup lub jednostek, które stosują przemoc w różnych celach, np. zastraszania, ukarania lub zemsty, lecz nie są w stanie przeprowadzić fundamentalnych zmian; terroryzm rewolucyjny (*revolutionary*), którego celem jest rewolucja zmierzająca do zasadniczych przemian w strukturze państwa⁴³. W ramach terroryzmu niepolitycznego wyodrębnia się terroryzm kryminalny (przestępczy) i terroryzm patologiczny.

W polskiej literaturze występują zróżnicowane sposoby klasyfikowania terroryzmu politycznego. A. Pawłowski przedstawił podział tego terroryzmu ze względu na kryterium „stref życia społecznego zagrożonych akcją terrorystyczną”. Ze względu na to kryterium wyróżnił terroryzm indywidualny i terroryzm ekonomiczny. Terroryzm indywidualny, zdaniem autora, to: „akty przemocy skierowane przeciwko życiu osób, dobranych konkretnie albo oznaczonych zaledwie grupowo”. Terroryzm ekonomiczny to terroryzm, który godzi „w zastane stosunki gospodarcze, a zwłaszcza w prawo wykonywania tytułu własności przez fabrykantów i obszarników”⁴⁴.

Terroryzm kryminalny obejmuje przestępstwa pospolite, popełniane przez sprawców wykorzystujących terrorystyczne metody działania w celu osiągnięcia zysku. Terroryzm patologiczny to akty terrorystyczne popełniane przez osoby z zakłóceniami czynności psychicznych, których motywy nie dają się jednoznacznie ustalić, niewątpliwie są efektem frustracji lub nienawiści odczuwanej wobec określonych osób, grup społecznych lub instytucji⁴⁵.

Opierając się na kryterium treści, jaki grupa terrorystyczna chce zakomunikować, posługując się przemocą, H. Hess wyróżnił terroryzm represyjny, stosowany przez dominującą grupę społeczną, której przywileje zostają zagrożone (np. Ku-Klux-Klan w Stanach Zjednoczonych), terroryzm powstańczy o charakterze etniczno-nacjonalistyczno-separatystycznym (np. MauMau w Kenii, Irgun w Palestynie, Tamilskie Tygrysy na Sri Lance) oraz terroryzm

⁴³ *Ibidem*, s. 32–33.

⁴⁴ A. Pawłowski, *Typologia terroryzmu politycznego*, (w:) J. Muszyński (red.), *Terroryzm polityczny*, Warszawa 1991, s. 94.

⁴⁵ Zob. M. Szalaty, *Współczesne organizacje terrorystyczne*, (w:) V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm. Materiały z sesji naukowej*, Toruń, 11 kwietnia 2002 r., Toruń 2002, s. 77–78; K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998, s. 32–37.

społeczno-rewolucyjny, dążący do zmian politycznego systemu (np. Czerwone Brygady we Włoszech, Frakcja Czerwonej Armii w Niemczech, Meteorologowie w Stanach Zjednoczonych)⁴⁶.

Można dokonać także rozróżnienia terroryzmu ze względu na taktyki działań sprawców. Ze względu na to kryterium A. Pawłowski wyróżniał terroryzm regresywny, terroryzm defensywny i terroryzm ofensywny.

Kolejnym kryterium podziału są założenia programowe organizacji terrorystycznych. Biorąc pod uwagę to kryterium, wyróżniamy terroryzm sprawczy bezpośredni (dotyczący celów obliczonych na własną skuteczność), terroryzm sprawczy pośredni (który zmierza do wymuszenia zmiany kursu w polityce bez przejścia władzy) i terroryzm propagandowy (który ma być detonatorem buntu mas)⁴⁷.

Zróżnicowany zasięg terytorialny i personalny zjawiska prowadzi do podziału terroryzmu na terroryzm międzynarodowy i terroryzm wewnętrzny. Natomiast B. M. Jenkis zaproponował, żeby do pierwszej kategorii zaliczyć czyny, które niosą za sobą „wyraźne międzynarodowe konsekwencje”, kiedy terroryści wybierają się za granicę, aby tam zaakcentować cele, atakują samoloty w trakcie międzynarodowych przelotów lub zmuszają je do lotu do innego kraju. Ten rodzaj terroryzmu nie obejmuje działalności zwróconej przeciwko władzom lokalnym lub obywatelom ich kraju, bez żadnych zobowiązań zagranicznych. Natomiast P. Wilkonson zaproponował, żeby za terroryzm międzynarodowy uznać czyn, który spełnia jeden z następujących warunków:

- jest skierowany przeciwko cudzoziemcom lub zagranicznym celom,
- został zaplanowany przez władze lub frakcje więcej niż jednego państwa,
- jest ukierunkowany na wpływanie na politykę obcego rządu⁴⁸.

Powyższy artykuł przybliżył zatem pojęcie zjawiska terroryzmu i terroru, ukazał dyskusję i próbę zdefiniowania go przez różnych autorów, a po przedstawieniu historii problemu terroryzmu zaprezentowano typologię zjawiska, dając zwięzły ogląd przedstawionego zagadnienia w podjętych rozważaniach.

⁴⁶ K. Wiak, *Prawnokarne środki...*, *op. cit.*, s. 33.

⁴⁷ A. Pawłowski, *Typologia...*, *op. cit.*, s. 96–97.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 34–35.

Phenomenon of terrorism

Abstract

An important matter of human safety is addressed which safety is threatened by a continuously growing phenomenon of terrorism. Terrorism makes states and people worldwide experience anxiety and fear of dangers associated with acts of terrorism. This paper touches upon three crucial issues, i.e.: concept and historical outline of the phenomenon of terrorism, as well as typology of terrorism and terrorist actions and acts.